

GERARD GROC-İBRAHİM ÇAĞLAR, *La Presse Française de Turquie de 1795 à nos Jours. Histoire et Catalogue*, İstanbul 1985, XVI+263 sayfa. İstanbul'daki Fransız Anadolu Araştırmaları (Institut Français d'Etudes Anatoliennes d'Istanbul) ile Paris'te bulunan Türk Araştırmaları Merkezi (Association pour le Developpement des Etudes Turques) yayını. Satış ve dağıtımı üstlenen İstanbul'da Isis yayıncılık. Fiyatı yazılı değildir.

Türk kültürünün batıya açılışında Fransız etkisi her alanda kendisini göstermiş ve en ufak bir kültür ve sanat olayında bunun ülkemize girişinde muhakkak Fransa etkisi kendisini göstermiştir. Bunun tarihsel aşaması ve evresi üzerinde durmak bir tanıtma çerçevesi içinde hiç de kolay değildir. Çok kısa bir zaman önce yayınlanıp büyük bir merak ve sabırsızlıkla incelediğim kitap da, süreli yayın alanında muhakkak bu ülke etkisi bulunduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Gerçi bilinmeyen bir husus değildir. Tanzimat hareketinden başlayarak ülkemizdeki ticaret, sanat, ekonomi, tiyatro, müzik girişimlerinin ve yenilenmelerinin tarihi üzerinde çalışmalar muhakkak Fransız dilinde yayınlanmış bir dizi süreli yayına eğilmişlerdir. Bunların derli toplu bir kataloğu yıllardan beri arzu edilmekte idi. Bir dizi çalışmaları ile tarihsel geleneği günümüzde sürdüren Fransız Enstitüsü, mühim bir boşluğu doldurmuş bulunuyor. Kendileri için de önemli bir konuya büyük ölçüde aydınlık getirmiş bulunuyorlar. Bütün Orta Doğu ülkelerini XVII. yy. dan itibaren etkisi altına alan Fransız kültürünün meydana getirdiği yayınlar, şimdi kitaplıkları doldurmakta ve bunlardan bir kısmını bulmak düşden de öte imkansız hale gelmiştir. Buna bir de süreli yayınların saklanma ve izlenme zorluğunu eklersek, gerek kütüphanecilerin gerek araştırmacıların ne büyük bir zorluk içinde olacaklarını anlayabiliriz. Araştırmacı bir kitaplığa girdiği zaman emin bir şekilde kendisine istediğinin getirilmesini beklerken, çoğu kez 'yok' veya 'yerinde değil' gibi sözlerle karşılaşır veya gelse bir cilt içinde eksik bir taraf bulunur. Eğer bu bilinmez ise, araştırmacı büyük bir moral çöküntüsüne girer. İşte bunu nasıl önemeli diye yıllardan beri merak edilen hususu elimizdeki kitap gidermektedir. Zira kuru bir isim sıralaması ötesinde, hangi kitaplıklarda ne gibi vaziyette, kaç cilt bulunduğunu bildirmekle müstesna bir hizmette bulunmaktadır. Bu özelliği yıllardan beri izlemekle beraber uygulayamamıştım. Belki benden makale ve derleme bekleyenlerin yerlerinin kısıtlılığından kaynaklanmakta idi. Fakat kaçınılmaz olduğunu yaptığım taramalar sırasında epey hissetmişim. Bunu göz önünde tutan araştırmacılara, sonradan epey minnet duyulacaktır.

Kitabın ağırlık noktası şimdilik, ülkemizde Fransızca yayınlanmış gazete ve dergilerin sıralandığı kısımdır (s. 57-189). Yayıncısını, basıldığı yeri ve tarihi gösterdikten sonra hangi kitaplıklarda buldukları ve hangi yılları kapsadıkları belirtilmektedir. Eğer bir tek bilgi bulunmuş ise isminin verilmesi sonra da boşluğun doldurulmasını sağlayacaktır. Her biri alanında yer tutan bu dergi ve gazeteler, meraklısı tarafından incelenmişti. Şimdi ise haberdar bile olmayanların önüne

konulmaktadır. Tek benimsemediğim husus, Fransızca bir altbaşlık konu diye derginin buraya alınmasıdır. Bununla beraber uzun süre bazı dergilerimiz bu dil ile bir başlık almaktan geri durmamışlardır. Böylece çok sayıda süreli yayınımlar batılı kaynakçalara girmiş veya en azından adı bilinmiştir.

Önemli yanlardan birisi de yurt dışında basılı olan süreli yayınlara ayrı yer verilmesidir. Mutlakiyet yönetimi kavramının zayıflamağa başladığı dönemlerde çeşitli batı ülkelerinde girişimlerde bulunanlar tarafından gerçekleştirilen bu husus, çeşitli araştırmalara konu olmuş bir hayli merak çekmişti. Bu konu kaynakçaya konan eserlerde incelenmişti. İhmal edilmeyen bir yön de, Mısır ve Tunus'da yayılan yayınlar için verilen zaman dilimi ve kaynakçadır. Bir süre yönetimimiz altında bulunan bu ülkelerde de Fransızca yayınlar önemli bir yer tutar.

Süreli dergi kavramına kendi ülkesini alıştıran ve sonra da diğer ülkelere etkili olan Fransa, Türkiye ve diğer doğu ülkelerinden aldığı haberler ve bilgiler ile vatandaşlarının okuma zevkini tatmin etmiş ve yeni konuların edebiyata girmesini sağlamıştı. Matbaanın Türkiye'ye girişinden sonra da bu dil ile basılan eserlerin sayısı dikkati çeker. Bu avantajından yararlanıp diğer ülkeleri de süreli yayına alıştıran Fransızlar, kurdukları kültür yayıncılığı ile, dünyanın belli başlı siyaset ve kültür adamlarını assimile etmeyi veya hayran bırakmayı başarmışlardır. Kültür empozisi bakımından etkili olan gazeteler için bu dilin kullanılması, bizim açımızdan da etkili olmuş, Türk Kurtuluş Savaşı sırasında ve onu izleyen yıllarda Hatay davasının tanıtılmasında, Kıbrıs bunalımı sırasında Fransızca yapılan yayınlar dünya kamuoyunda Türk görüşünün yayılmasına yardımcı olmuştur. Bir tek sayısı elde bulunan *Atayolu* adlı gazetenin Antakya'da yayınından daha başka süreli yayınlar var mıydı sorusuna erbabi yanıt vermelidir.

Kitap hazırlanışı yanında güzel bir basım tekniği ile ve son günlerde güncel bir eleştiri konusu olan, kağıt pahalılığına karşı en iyi kağıda basılmıştır. Bu tarz fikir ve kültür yayınlarının okuma zevkini çoğaltan ve okuyanlara ümit ışığı saçan rehberler olmasını bekliyoruz. Kaynakça arasında Selim Nüzhet [*Gerçek*]'in *Türk Gazeteciliği 1831-1931* başlıklı kitabını (İstanbul 1931) görmek isterdik. Ayrıca Türkiye'deki Fransız basını konusunda belirli bir yeri bulunan Blacque Bey hakkında yapılan şu yayınları kaynakçada yer almamış olması kusur sayılmaz fakat tamama çok yakındı dememize neden olabilirdi: M. Aktepe, "Dünkü Fransızlar. Blak Bey ve oğlu. M. Alexandre Blacque ve Edouard Blacque", *İÜEF Tarih Dergisi* 33 (1980-1981), s. 255-270. Reşad Ekrem Koçu, "Blacque Bey" *İstanbul Ansiklopedisi* cilt 5, s. 2834.

Eser yakın bir geçmişte ortadan kalkmış geleneği son kez haber veriyor. İstanbul'un Beyoğlu ve Galata mahallelerinde oturanlar en azından "Journal d'Orient" diye bağırarak müvezzillerini duyarlardı. Şimdi böyle bir girişimi finanse edecek bir kişi ve kuruluş bulunamaz. El ve pedal ile işleyen matbaalar dönemi artık çok geride kaldığı için ayrıca bu tip gazeteler yerine doğrudan Fransa'dan gelen süreli dergileri okuyan bir nesil yetiştiği için, ülkemizde artık böyle bir girişim olmayacak fakat yapanlar her zaman için anılacaklardır. Böyle bir girişimi başarıyla bitiren Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü yayın alanına böyle güzel ve değerli bir kitabı çıkarmakla bir gün faaliyetini durdurursa bile, geride bırakacağı bir tek bu eser ile saygı ile anılacaktır.

Doç. DR. MAHMUT ŞAKIROĞLU